

Inhoudsopgave

OVER DE AUTEURS	5
INHOUDSOPGAVE	13
VOORWOORD	
RECHT EN GENDER IN BELGIË – 10 JAAR LATER	25
<i>Eva Brems, Pieter Cannoot en Liesbet Stevens</i>	
INLEIDING	33
ENCYCLOPEDIË VAN GENDER EN RECHT: EEN INTRODUCTIE TOT FEMINISTISCHE RECHTSTHEORIE	35
<i>Rikki Holtmaat</i>	
DE VROUWEN(ON)RECHTSGESCHIEDENIS VAN NAPOLEON TOT VANDAAG: EEN VERHAAL VAN VOORTDURENDE VOORUITGANG?	89
<i>Dirk Heirbaut</i>	
1. Inleiding: de rechtsgeschiedenis van de Belgische vrouw in de schaduw van de zaak <i>Popelin</i>	89
2. Een voorgeschiedenis van discriminatie	91
3. De Franse Revolutie en Napoleon: de maritale macht als element van orde	92
4. De negentiende eeuw: succes en gebreken van het napoleontische ideaal	95
5. De beperkte verwezenlijkingen van de eerste feministische golf omstreeks 1900	100
6. Het interbellum: een processie van Echternach	104
7. De naoorlogse periode: het einde van de wettelijke discriminatie	108
8. Een nieuwe opgave voor het recht: de discriminatie bestrijden in de plaats van ze te organiseren	113
9. De toekomst: vooruit ... of achteruit?	119
10. Een nieuwe uitdaging: de genderbinariteit overstijgen	121
INTERVIEW MET LIESBET STEVENS, EXPERT VROUWEN- EN GENDERRECHTEN	123

GENDERROLPATRONEN EN HET RECHT 131**GENDERDYNAMIEKEN IN HET RELATIEVERMOGENSRECHT. DE ZUIVERE SCHEIDING VAN GOEDEREN DOOR DE LENS VAN FEMINISTISCHE RECHTSTHEORIE** 133*Elise Goossens*

1. Inleiding 133
2. De genderdimensie van een stelsel van scheiding van goederen en van een samenwoningsrelatie 134
 - 2.1. De vermogensrechtelijke gevolgen van een stelsel van scheiding van goederen en van een samenwoningsrelatie 134
 - 2.1.1. Een principieel getrappt systeem ... 134
 - 2.1.2. ... met veel feitelijke overeenkomsten 136
 - 2.2. Het spanningsveld tussen autonomie en bescherming van de economisch kwetsbare partner 137
3. Genderstudies en feministische rechtstheorie als verrijking van het debat 142
 - 3.1. Gelijkheid en verschil 142
 - 3.2. Antisubordinatie en antistereotypering 145
 - 3.3. Hoe vrouwvriendelijk is het huwelijk? 147
 - 3.4. Intersectionaliteit 149
4. Conclusie 151

GENDERDISCRIMINATIE EN GENDERSTEREOTYPEN IN DE ARBEIDSSFEER: MANNELIJKER EN SUBTIELER VAN AARD? EEN ANALYSE VAN DE EUROPESE EN BELGISCHE RECHTSPRAAK MET DE NADRUK OP DE AFGELOPEN TIEN JAAR 153*Petra Foubert en Sara Vancleef*

1. Inleiding 153
2. Discriminatie van vrouwelijke werknemers: zwangerschapsdiscriminatie en discriminatie op grond van zorgtaken 156
 - 2.1. Directe seksediscriminatie: voornamelijk zwangerschapsdiscriminatie 157
 - 2.2. Indirecte discriminatie op grond van sekse en gender: de gevolgen van genderstereotypering 160

3.	Mannelijke werknemers: een moeizame verhouding met positieve acties en genderstereotypering	165
3.1.	Directe discriminatie van mannelijke werknemers: de scherpe randen van positieve acties	167
3.2.	Indirecte discriminatie van mannelijke werknemers: genderstereotypering 'next level'	172
4.	Besluit	173

	INTERVIEW MET LILIANE VERSLUYS, FEMINISTISCH ADVOCATE	177
--	--	-----

	SEKSISME, #METOO EN HET RECHT	183
--	--------------------------------------	-----

	FEMINISME IN DE RAAD VAN EUROPA: EEN ANALYSE VAN DE AANBEVELING OVER HET VOORKOMEN EN BESTRIJDEN VAN SEKSISME	185
--	--	-----

Alexandra Timmer en Lucia van der Meulen

	Introductie	185
1.	Feministische benaderingen van internationale mensenrechten	187
2.	Het feministische dilemma en de beperkingen die daaruit voortvloeien	189
2.1.	Selectieve omarming van feministische idealen	190
2.2.	Bevestiging van stereotypen	191
2.3.	Beperkte handhavingsmechanismen	192
3.	Feminisme en gender in de Raad van Europa	192
3.1.	Het institutionele landschap	193
3.2.	Feminisme en gender als omstrede concepten binnen de Raad van Europa	195
4.	De Seksisme-Aanbeveling	197
4.1.	Inhoud en belangrijkste innovaties van de Seksisme-Aanbeveling	197
4.2.	De Aanbeveling als illustratie van het dilemma rondom feminisme en geïnstitutionaliseerde macht	199
4.2.1.	Selectieve omarming van feministische idealen?	199
4.2.2.	Bevestiging van stereotypen?	202
4.2.3.	Beperkte handhavingsmechanismen?	202
5.	Conclusie	204

SEKSISME EN RACISME: TERECHT VERSCHILLEND BESTRAFT?	207
<i>Hannah Van Dijke</i>	
1. Inleiding	207
2. Verschillende bestraffing van seksisme en racisme	210
3. Hoe zijn we hier geraakt? Een beknopte wetsgeschiedenis	213
4. Een redelijk verantwoordbaar onderscheid?	216
4.1. Verantwoording uitzonderingsregime racisme	216
4.1.1. Bijzonder schadelijk of verwerpelijk karakter racisme	216
4.1.2. België's bijzondere internationaalrechtelijke verplichtingen voor racisme	218
4.1.3. Het recht op vrijheid van meningsuiting	219
4.2. Verantwoording beperkte strafbaarstelling seksisme	220
5. Mogelijke verklaringen en suggesties voor de weg vooruit	222
6. Besluit	225
GENDERSTEREOTYPERING EN -DISCRIMINATIE IN TECHNOLOGIE. HINKT HET RECHT ACHTEROP?	227
<i>Eva Lievens</i>	
1. Inleiding	227
2. Virtuele slimme assistentes, genderstereotypering en seksisme	228
2.1. Hey Alexa!	228
2.2. Draagt genderstereotypering in technologie bij tot seksisme?	230
3. Digitalisering, algoritmisering en (gender)discriminatie	231
3.1. Technologie: nog steeds vooral een mannenzaak	231
3.2. Algoritmisering en discriminatie op de beleidsagenda	233
3.3. Verbod op discriminatie	234
3.4. Het gegevensbeschermingsrecht en discriminatie	236
4. Rol van de private sector	241
5. Een én-én-verhaal: recht én gedrags- en cultuurverandering	243
6. Conclusie	246

**“WAT MET HET VERMOEDEN VAN ONSCHULD?”: JURIDISCH BEWUSTZIJN
OP VLAAMSE SOCIALE MEDIA NA #METOO-SCHANDAAL ROND BART DE
PAUW** 249
Cathérine Van de Graaf

1. Inleiding	249
2. Situering	250
2.1. #MeToo	250
2.2. Hempathe	251
2.3. Procedurele rechtvaardigheid	253
2.4. Rechtsbewustzijn of legal consciousness	254
3. Methodologie	255
4. Resultaten	256
4.1. Thema 1: de #MeToo-beweging	256
4.2. Thema 2: hempathe	258
4.3. Thema 3: procedurele rechtvaardigheid	259
5. Analyse	261
6. Conclusie	263

GENDER, SEKSUALITEIT EN HET STRAFRECHT 265

GENDER IN HET BIJZONDER STRAFRECHT 267
Joëlle Rozie

1. Inleiding, probleemstelling en afbakening	267
2. Gendersverschillen doorheen de geschiedenis van het Belgisch bijzonder strafrecht	271
3. Huidig uitgangspunt: genderneutraliteit in de formulering, maar met ongelukkige uitschuivers	273
4. Blijvende bijzondere aandacht voor specifieke gendergerelateerde doelgroepen	274
5. Niet-genderneutrale strafbepalingen uit hun aard	277
6. Niet-genderneutrale strafbepalingen wegens historische of crimineel-politieke gronden	278
6.1. Koningshuisgerelateerde strafbepalingen	278
6.2. Genitale verminking	279

7. Ogenshijnlijke genderneutrale strafbepalingen	284
7.1. Verbod op gezichtsbedekking in de publieke ruimte (of het zogenaamde “boerkaverbod”)	284
7.2. Seksisme	289
8. Besluit	292

GENDER & FYSIEK GEWELD: DE STRAFBAARSTELLING VAN STERILISATIE, ABORTUS EN BESNIJDENIS 295
Wendy De Bondt

1. De genderbril bij fysiek geweld	295
1.1. Gender als algemeen of beperkend element in de strafbaarstelling	295
1.2. Gender als neutraal of onderscheidend element voor de strafmaat	296
1.3. Gender in het internationale juridische kader	297
1.4. Gender als aanvaardbaar onderscheidend criterium	297
1.5. Gender in strafrechtelijk onderzoek	299
2. Genderdimensie in gedwongen sterilisatie	302
2.1. Genderneutraliteit als uitgangspunt	302
2.1.1. In verwondingen vervat	302
2.1.2. In integriteitsaantasting vervat	304
2.2. Genderdifferentiatie niet verantwoordbaar	305
3. Genderdimensie in abortus	309
3.1. Genderdifferentiatie als uitgangspunt	309
3.1.1. Vruchtafdrijving bij ‘een vrouw’	309
3.1.2. Vruchtafdrijving bij ‘een man’?	309
3.2. Genderneutraliteit geadviseerd	311
3.2.1. Wetswijziging voor de toekomst	311
3.2.2. Wetsinterpretatie voor het verleden?	311
4. Genderdimensie in genitale verminking	312
4.1. Genderdifferentiatie als uitgangspunt	313
4.1.1. Afzonderlijke bepaling voor genitale verminking bij een vrouw	313
4.1.2. Bedoelde genderspecificiteit door een symbolische aanvulling op slagen en verwondingen	314
4.2. Gendergewicht geanalyseerd	317
4.2.1. De correcte kwalificatie van mannen-/jongensbesnijdenis	317
4.2.2. Mannelijke vs. vrouwelijke slachtoffers	319

4.3. Genderdifferentiatie verantwoord?	320
4.4. Genderneutraliteit geadviseerd	323
5. Conclusie	324

GEWELD TEGENOVER HOLEBI'S EN TRANSGENDER PERSONEN (EFFICIËNTER) AANPAKKEN VANUIT DE STRAFWETGEVING OVER HAATMISDRIJVEN

327

Paul Borghs

1. Beperkt aantal misdrijven	329
1.1. Verbaal geweld	330
1.2. Psychisch geweld	332
1.3. Seksueel geweld	333
1.4. Fysiek geweld	334
1.5. Materieel geweld	336
1.6. Andere haatmisdrijven	336
1.7. Kritische beschouwingen	337
1.8. Het nieuwe Strafwetboek	339
2. Eén van de drijfveren voor het misdrijf is haat, misprijzen of vijandigheid	340
2.1. Eén van de drijfveren	341
2.2. Elementen waaruit het verwerpelijk motief kan worden afgeleid	342
2.3. Kritische beschouwingen	345
2.4. Het nieuwe Strafwetboek	346
3. Het slachtoffer moet worden geïdентificeerd omwille van een beschermd kenmerk	346
3.1. Seksuele geaardheid, geslacht en geslachtsverandering	347
3.2. Vermeend kenmerk en associatie of verwantschap	348
3.3. Kritische beschouwingen	349
3.4. Het nieuwe Strafwetboek	350
4. Strafverzwaring	351
4.1. De bestraffing van haatmisdrijven	351
4.2. Kritische beschouwingen	353
4.3. Het nieuwe Strafwetboek	354
5. Besluit	354

RECHT EN GENDER IN DE MULTICULTURELE SAMENLEVING 357

VERBORGEN ONDER EEN HOOFDDOEK? VROUWEN EN GODSDIENST IN DE RECHTSPRAAK VAN HET EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS 359

Eva Brems

1. Vrouwen en godsdienst in Straatsburg: tijd voor een frisse kijk 359
 - 1.1. Nuancering en diversificatie in de rechtspraak 360
 - 1.2. Opzet en methode 363
2. Een voorstelling van het corpus 364
 - 2.1. Religieuze kledij en symbolen 365
 - 2.2. Rechtspluralisme 366
 - 2.3. Andere zaken 367
 - 2.4. Configuraties van religieuze en genderbelangen 368
3. Beoordeling van de intersectionaliteitspraktijk van het Hof 370
 - 3.1. Enkele criteria voor een goede intersectionaliteitspraktijk 370
 - 3.2. Genderblindheid 371
 - 3.3. Bevestiging of bestrijding van schadelijke stereotypen? 373
 - 3.3.1. Deconstructie van schadelijke (intersectionele) stereotypen: een uitdaging voor de toekomst 373
 - 3.3.2. Bevestiging van stereotypen: onderdanigheid en gebrek aan autonomie 375
 - 3.3.3. Stereotypen ondersteunen: de fundamentalistische agressor 380
 - 3.4. Steun voor abstracte gendergelijkheid in plaats van concrete vrouwen 381
4. Ter conclusie 382

RECHT DOEN AAN DE HOOFDDOEK: EEN POSTKOLONIALE FEMINISTISCHE BLIK 385

Yusra Benfquih

1. Het Grondwettelijk Hof en *#HijabisFightBack*: De Kunstberg als scène van verzet 385
2. Kolonialisme, oriëntalisme en de hoofddoek 389
3. Gendergelijkheid, victimisering en agency 393
4. De hoofddoek als gegendered en geracialiseerd 395

5. Mahmood over piëteit en agency	396
6. De hoofddoek als belichaamde praktijk	399
7. Paradox van de hoofddoekdragende moslimvrouw: slachtoffer met bekeringsdrang	401
8. Besluit	402

GENDER EN HET PUBLIEKRECHT 407

ELECTORALE GENDERQUOTA: EEN GRONDWETTELIJK PERSPECTIEF 409 *Patricia Popelier*

1. Inleiding: een juridische benadering van electorale genderquota	409
2. Electorale genderquota: een overzicht	411
3. Genderquota en 'republikeins' burgerschap in soevereiniteitsmodellen	415
3.1. Het orthodoxe model	415
3.1.1. Theorie	415
3.1.2. Implicaties voor de grondwettigheid van electorale genderquota	417
3.2. Het gegenderde model: paritaire democratie	418
3.2.1. Theorie	418
3.2.2. Implicaties voor de grondwettigheid van electorale genderquota	419
4. Genderquota en 'liberaal' burgerschap in het pluralistische meerderheidsmodel	422
4.1. Theorie	422
4.2. Implicaties voor de grondwettigheid van electorale genderquota	423
5. Genderquota en corporatistisch burgerschap in een consensusdemocratie	428
5.1. Theorie	428
5.2. Implicaties voor de grondwettigheid van genderquota	430
6. Besluit	430

MEER GENDERPERSPECTIEF IN HET FISCAAL RECHT: EEN UITDAGING EN EEN OPDRACHT 433 *Sylvie De Raedt*

1. Inleiding en opzet van de bijdrage	433
2. Het juridisch belang van een genderbenadering in het fiscaal recht	436
3. Analyse van een aantal aanbevelingen voor meer gendergelijkheid door fiscale maatregelen	439

3.1. Meer genderperspectief in de directe belastingen	442
3.1.1. Geen vermindering van de progressiviteit in de personenbelasting	442
3.1.2. Afschaffen van de gemeenschappelijke aanslag	445
3.2. Genderperspectief in de indirecte belastingen	448
4. Besluit	450
GENDER EN MIGRATIERECHT IN BELGIË: EEN DECENNIUM IN VOGELVLUCHT	451
<i>Ellen Desmet</i>	
1. Inleiding	451
2. Registratie van geslacht/genderidentiteit	453
2.1. In het Rijksregister	453
2.2. In verblijfsdocumenten en migratieformulieren	455
3. Rapportering over geslacht/genderidentiteit	457
3.1. Internationale bescherming	458
3.2. Gezinshereniging	460
3.3. Economische en academische migratie	460
3.4. Andere verblijfsstatuten	461
3.5. Besluit	462
4. Internationale bescherming	463
4.1. Gendergerelateerde gronden en daden van vervolging: enkele cijfers	463
4.2. Genderbeleid en communicatie van het CGVS	467
4.3. Vervolging op grond van seksuele oriëntatie (en genderidentiteit)	470
4.4. Gendergerelateerde daden van vervolging	473
5. Gezinshereniging	476
5.1. Beperkte invulling van het concept 'gezin'	477
5.2. Bestaansmiddelenvoorwaarde	478
5.3. Minimumleeftijd om gedwongen huwelijken tegen te gaan	478
5.4. Slachtoffers van intrafamiliaal geweld	479
5.5. Huwelijken en partnerschappen tussen personen van hetzelfde geslacht	482
5.6. Polygamie	483
6. Afsluitende reflecties	483
INTERVIEW MET FRANÇOISE TULKENS, INTERNATIONAAL RECHTER	487

ACTUELE VRAAGSTUKKEN INZAKE RECHT EN GENDER 493

CITIUS, ALTIUS FORTIUS:

HET DOORKRUISEN VAN GESLACHTSCATEGORIEËN IN SPORT 495

Annelies D'Espallier

1. Aanloop	495
2. Afstoot	496
2.1. Sport voor iedereen	496
2.2. Complex vs. radicaal binair	497
2.3. Redenen voor binaire opdeling M-V	497
2.3.1. Vrouwenparticipatie	498
2.3.2. Fair play	498
2.3.3. Veiligheid	500
2.3.4. Influx + misbruik van transitie	500
3. Vluchtfase	501
3.1. Vernieuwen	502
3.1.1. Fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen als basis voor indeling?	502
3.1.2. 'Echte' mannen en 'echte' vrouwen	503
3.1.3. Echte kinderen	504
3.1.4. Zoekende exacte wetenschap	505
3.1.5. (Nog g)een sprong in het diepe	506
3.2. Volharden	506
3.2.1. Vasthouden aan de categorieën	506
3.2.2. Inpassen – een traject van voortschrijdend inzicht	507
3.2.3. Soms gedwongen voortschrijdend inzicht	510
3.2.4. Doen passen: factoren om rekening mee te houden	511
3.2.4.1. Blanket ban?	512
3.2.4.2. Evoluties: rechtspraak mensenrechten	512
3.2.4.3. Respect voor de menselijke waardigheid	513
3.2.4.4. Evidence-based	514
3.2.4.5. Multidimensionale individuen	515
4. Voorlopige landing: citius, altius, fortius	515

GENDER IN MILIEURECHT EN -BELEID	517
<i>Nicky Broeckhoven en An Cliquet</i>	
1. Inleiding	517
2. Inzicht in de relatie tussen gender en milieu	519
3. Gender en milieu in internationale wetgeving en beleid	522
4. Gender en milieu op Europees niveau	527
5. Gender en milieu op nationaal niveau	531
6. Besluit	535
GENDERDIVERSITEIT EN HET BELGISCHE RECHT: VIA M/V/X OP WEG NAAR TOTALE GENDERINCLUSIVITEIT?	537
<i>Pieter Cannoot</i>	
1. Inleiding	537
2. De Transgenderwet van 2017 en de gedeeltelijke vernietiging door het Grondwettelijk Hof	539
2.1. De wet betreffende de transseksualiteit van 2007	539
2.2. De Transgenderwet van 25 juni 2017	540
2.3. De gedeeltelijke vernietiging door het Grondwettelijk Hof	542
3. Impact van de erkenning van genderautonomie	544
3.1. Op weg naar genderinclusiviteit in de geslachtsregistratie?	546
3.2. Genderupdate van het Belgische recht	549
3.3. Gender/geslachtssegregatie in het tijdperk van zelfbeschikking: blijvende vragen	551
3.3.1. Is het nu geslacht of gender?	552
3.3.2. De inclusie van niet-binaire personen	556
4. Conclusie	561
INTERVIEW MET JOZ MOTMANS, “VAN GENDERDYSFORIE NAAR GENDEREUFORIE”	563